

Reilun vihreän muutoksen ohjelma

Miten päästöjä ja köyhyyttä vähennetään samaan aikaan?

Hyväksytty puoluevaltuuskunnan kokouksessa 23.2.2020

Johdanto: Muutos on välttämätön

Itsenäisen Suomen aikana suomalainen yhteiskunta on muuttunut. Suomalaisten elintaso ja koulutustaso ovat nousseet, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat lisääntyneet ja maahamme on luotu kattava sosiaaliturvajärjestelmä ja hyvinvointipalvelut. Samalla ilmastopäästöt ja luonnonvarojen kulutus ovat kuitenkin kasvaneet ja luonnon monimuotoisuus heikentynyt. Suomalaisten kulutusperusteinen hiilijalanjälki ja luonnonvarojen kulutus asukasta kohden ovat maailman suurimpien joukossa.

Hyvinvointimme on saatava kestäväälle pohjalle. Päästöt on käännettävä hyvin nopeaan laskuun, ja 2030-luvulla meidän pitää jo sitoa ilmakehästä enemmän hiiltä kuin sinne päästämme. Samalla globaalia materiaalien kulutusta tulee leikata lähes puoleen nykyisestä tasosta ja suojella luonnon monimuotoisuutta sekä huolehtia eläinten hyvinvoinnista.

Tämä kaikki on tehtävä sosiaalisesti ja taloudellisesti oikeudenmukaisella tavalla. Ilmastonmuutoksen ja ympäristökriisin torjuminen on meidän kaikkien etu, mutta ilmasto- ja ympäristöpolitiikalla on myös sosiaalisia, taloudellisia ja työllisyysvaikutuksia, jotka kohdistuvat eri tavoin eri ihmisiin.

Ilmastotoimia saadaan tehtyä vain, jos ihmiset kokevat, että nämä vaikutukset kohdistuvat reilusti. Miten tehdään reilua energiapolitiikkaa? Miten vähennetään liikenteen päästöjä heikentämättä ihmisten mahdollisuutta liikkua? Miten parannetaan työllisyyttä kestävässä yhteiskunnassa?

Ilmasto- ja ympäristökriisi näkyy konkreettisesti myös Suomessa. Ilmastonmuutos tekee esimerkiksi talvistamme leudompia, vaikuttaa maatalouden kannattavuuteen ja lisää tulvariskiä. Tämä kaikki on otettava huomioon, kun mietitään ilmastotoimien kustannuksia. Toimimattomuuden kustannukset ovat vielä korkeammat. Kaikkein epäreiluinta olisi jättää välttämättömät muutokset tekemättä.

Suomi on sitoutunut maailman ensimmäisen hiilineutraalin hyvinvointivaltion rakentamiseen vuoteen 2035 mennessä. EU pyrkii olemaan ensimmäinen hiilineutraali talousalue. Aittoa halua ilmastokriisin torjumiseen löytyy yhteiskunnan kaikilta tahoilta.

Ratkaisuja löytyy - nyt tarvitaan poliittista tahtoa niiden nopeaksi toteuttamiseksi suunnitelmallisesti.

Muutoksen on oltava reilu

Reilu muutos vähentää päästöjä, köyhyyttä ja epätasa-arvoa samaan aikaan. Se tarkoittaa politiikkaa, jolla ilmastotoimien kustannukset eivät kaadu heikoimmassa asemassa olevien niskaan tai ihmisille, joilla ei todellisuudessa ole mahdollisuutta valita kestävämpää

vaihtoehtoa. Reilu muutos on järkevä, suunnitelmallinen ja oikeudenmukainen tapa vastata ilmasto- ja ympäristökriisiin.

Siirtymä kestäväan talouteen mullistaa työmarkkinoita ja näkyy meidän jokaisen arjessa. Muutos on tehtävä hallitusti ja siten, että kaikki pysyvät mukana. Muuten riskinä on, että muutokset näkyvät ainoastaan heikennyksinä ja pahimmillaan lisäävät eriarvoisuutta.

Sääntelyn, verotuksen ja julkisten investointien on ohjattava johdonmukaisesti oikeaan suuntaan. Näin saadaan aikaan muutos tehokkaimmalla mahdollisella tavalla ja vähennetään yksilönvalintoihin kohdistuvaa stressiä ja painetta. Kestävän valinnan tulee olla se helpoin ja edullisin valinta. Ihmisillä on oltava todellinen mahdollisuus elää kestävästi esimerkiksi taloudellisesta asemasta tai asuinpaikasta riippumatta.

Siirtymä kestäväan yhteiskuntaan ei tarkoita kurjistumista, vaan parantaa ihmisten ja ympäristön hyvinvointia. Muutoksen myötä on mahdollista keskittyä aineellisen kuluttamisen sijaan esimerkiksi yhteisöllisyyden, sivistyksen ja kulttuurin rakentamiseen.

Puhtaat ratkaisut tuovat uusia työpaikkoja ja vientiä. Globaalit puhtaan teknologian markkinat ovatkin valtava mahdollisuus, johon Suomen tulee rohkeasti tarttua. Toimimalla edelläkävijöinä tuemme oman hyvinvointimme lisäksi globaalia siirtymää kestäväan talouteen.

Maan hallitus on linjannut valmistelewansa oikeudenmukaisen siirtymän toimenpidekokonaisuuden tällä hallituskaudella. Tämä toimenpidekokonaisuus on osa reilua muutosta. Muutoksen tekemiseen on otettava mukaan kaikki tahot työntekijöistä ja työnantajista valtioon ja kuntiin, tutkijoista kansalaisjärjestöihin. Suomen tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä voi toteutua vain, jos ilmastotoimet toteutetaan osallistavasti ja reilusti. Reilu muutos ei ole yhden hallituskauden projekti, vaan sitä tulee jatkaa ja suunnitelmia uusia säännöllisin väliajoin.

Tämä ohjelma linjaa vihreiden reilun muutoksen suuntaviivoja. Se kuvaa meidän ratkaisujamme reilun muutoksen haasteeseen - siihen, miten tarvittavat muutokset tehdään sosiaalisesti oikeudenmukaisesti. Monia näistä ratkaisuista on käsitelty laajemmin ja tarkemmin Vihreiden teemakohtaisissa ohjelmissa sekä puolueen poliittisessa ohjelmassa.

1. Tulevaisuudenkestävä talous

Nykyinen talousjärjestelmä ja sääntely-ympäristö kasvattavat ympäristöhaittoja ja luonnonvarojen kulutusta. Päätöksenteko ei anna arvoa kauempana tulevaisuudessa oleville hyödyille, eikä ota riittävästi huomioon kauempana tulevaisuudessa olevia kustannuksia.

Valtion ja kuntien budjettikehykset ovat jatkuvasti tiukilla, joten suuriin muutoksiin on harvoin mahdollisuuksia. Yhteiskunnan muutos vähähiilisyteen edellyttää valtavia julkisia ja yksityisiä investointeja, ja näiden varmistamiseksi poliittisella päätöksenteolla pitää pyrkiä luomaan selkeitä tavoitteita ja pitkiä linjoja useiden vaalikausien päähän.

Ilmastonmuutoksen torjumisen kustannukset kasvavat sitä suuremmaksi mitä kauemmas päästövähennyksiä lykätään. Kestäväan talouteen siirtyminen vaatii aktiivista julkista hallintoa ja markkinoiden sääntelyä. Pelkästään markkinalähtöiset ratkaisut ja yksittäisten kuluttajien valinnat eivät riitä tarpeeksi nopeiden päästövähennysten aikaansaamiseksi.

Päästöjen ja liikakulutuksen aiheuttamille haitoille on asetettava riittävän korkea hinta, ja saastuttaja maksaa -periaatteen tulee ohjata päätöksentekoa. Asetettujen rajojen puitteissa markkinat auttavat löytämään tehokkaimmat toimintatavat.

Tavoitteeksi hyvinvointi ilman ympäristöhaittoja

Reilu muutos tavoittelee hyvinvoinnin ja ympäristöhaittojen irtikytöntä: sitä että hyvinvoinnin turvaaminen irrotetaan ympäristöhaittojen kasvusta. Se vaatii uudenlaisia yhteiskunnallisia tavoitteita ja ennen kaikkea monimuotoisempaa kestävä talouden ja hyvinvoinnin mittaamista.

Bruttokansantuotteen mukana kasvavat tyypillisesti myös ilmastopäästöt ja luonnonvarojen kulutus. Toisaalta Suomi ja moni muu maa on onnistunut vähentämään päästöjään samalla, kun talous on kasvanut¹. Kun otetaan huomioon tuontituotteiden käytön kasvu ja kulutuksen vaikutukset maailmalla, eivät päästövähennykset kuitenkaan ole riittäviä. Myös luonnonvarojen käytön rajaaminen kestäväälle tasolle tulee olemaan valtava haaste.

Kestävä talouden tavoitteena on turvata ihmisten hyvinvointi ympäristön kantokyvyn rajoissa. Ensisijaista ei ole bruttokansantuotteella mitattava taloudellinen kasvu, vaan se, että taloudellinen toiminta mahdollistaa päästövähennykset, elvyttää ekosysteemejä ja jakaa hyvinvointia oikeudenmukaisella tavalla.

Talouden ja yhteiskunnan menestystä tulee mitata laajasti muillakin kuin taloudellisilla mittareilla. Rahatalouden ulkopuolella tuotetun hyvinvoinnin ja ekosysteemipalveluiden arvo tulee tunnistaa nykyistä paremmin. Esimerkiksi yksityishenkilöiden välinen käytetyn tavarankauppa on kestävämpää kuin uuden ostaminen ja vapaaehtoisuuteen perustuvat kaikille avoimet digitaaliset sisällöt lisäävät hyvinvointia siinä missä maksullisetkin.

Toimenpiteet:

- Tehdään Suomesta hiilineutraali viimeistään 2035 mennessä. Nostetaan vuoden 2030 päästövähennystavoite 65 %:iin nykyisen 40 %:n sijaan vuoden 1990 tasosta.
- Sisällytetään materiaalien kiertotaloustavoitteet osaksi ilmastopolitiikkaa.
- Asetetaan neitseellisten raaka-aineiden kulutukselle selkeät vähennystavoitteet.
- Varmistetaan, että ihmisten hyvinvoinnista ja luonnosta huolehtiminen on kaiken päätöksenteon ytimessä. Tämä vaatii kokonaisvaltaista uudistusta politiikan tekemisen käytäntöihin, esimerkiksi merkittävää panostusta vaikutusarviointien laajempaan ja monipuolisempaan käyttöön.
- Arvioidaan säännönmukaisesti uuden lainsäädännön vaikutukset ilmastolle, ympäristölle, eri alueille, eri sukupuolille, yhdenvertaisuudelle, lapsille, tuloeroille, työllisyydelle, yrityksille ja ihmisoikeuksille.
- Varmistetaan, että uusi lainsäädäntö tai muu sääntely ei johda ilmastopäästöjen tai ympäristöhaittojen kasvuun.
- BKT:ta ei tule käyttää ensisijaisena yhteiskunnallisen kehityksen mittarina vaan yhtenä mittarina osana laajempaa kestävä kehityksen indikaattoreiden joukkoa. Tällaisia ovat esimerkiksi aidon kehityksen mittari (GPI) ja kestävä taloudellisen hyvinvoinnin indeksi (ISEW).
- Mitataan myös nykyisellään BKT:ssa näkymättömän hyvinvointia tuottavan toiminnan arvoa.

Ympäristöhaitoille tuntuva hinta

Päästöille ja muille ympäristöhaitoille asetettava hinta on tehokkaimpia tapoja ohjata yksilöt ja yritykset vähentämään päästöjään ja ympäristövaikutuksiaan. On myös reilua, että päästöjen tai ympäristöhaittojen aiheuttaja on niistä myös vastuussa ja maksaa aiheuttamastaan haitasta. On kuitenkin varmistettava, että tämä ei johda kohtuuttomiin tai

¹[Tilastokeskus: Suomen kasvihuonekaasupäästöt 1990-2017](#)

epäreiluihin tilanteisiin.

Päästökauppa on auttanut vähentämään ilmastopäästöjä EU:ssa. Päästöoikeuksien määrä on kuitenkin ollut liian suuri ja siten niiden hinta liian halpa riittävän suurten muutosten aikaansaamiseksi. Päästökauppa kattaa vain osan päästöistä, eikä palkitse esimerkiksi metsien ja maaperän hiilensidonnasta.

Päästöille voidaan asettaa hinta myös verotuksen kautta. Suomessa peritään hiilidioksidiveroa esimerkiksi energiantuotannon ja liikenteen polttoaineista.

Mikä tahansa hintamekanismi onkin käytössä, hinnannousun maksavat useimmiten lopulta tavalliset kansalaiset esimerkiksi kaupassa käydessään tai autoa ajaessaan. Kun esimerkiksi polttoaineveroja nostetaan, nousevat myös monen elinkustannukset.

Elinkustannusten nousu ei ole syy jättää päästövähennyksiä tekemättä. Sen sijaan tulee pohtia, miten ilmasto- ja ympäristötoimien vaikutukset kohdistuisivat reilusti. Kustannusten nousua voidaan kompensoida veronalennuksin, tulonsiirroilla tai niin sanotulla hiiliosingolla. Hiiliosinko on tapa kompensoida päästöverojen korotuksia jakamalla verotuotot tasasuuruksena kuukausittaisena summana takaisin kansalaisille. Fossiilisia polttoaineita tai niillä tuotettuja tuotteita enemmän kuluttavat maksavat enemmän, vähemmän ja kestävämminkin kuluttavat taas hyötyvät enemmän.

Toimenpiteet:

- Remontoidaan päästökauppa: päästövähennystavoitetta on nostettava ja päästöoikeuksien määrää markkinoilla on vähennettävä nykyistä nopeammin. Päästöoikeudelle on asetettava riittävä minimihinta. Lisäksi on luovuttava oikeuksien ilmaisjaosta raskalle teollisuudelle.
- Minimoidaan hiilivuodon riski asettamalla EU:n laajuiset hiilitullit kaikille tuontituotteille, joiden päästöjä ei ole lähemaassa hinnoiteltu yhtä tiukasti kuin EU:ssa tuotettujen tuotteiden.
- Laajennetaan päästökauppaa ja hiilen verotusta kattamaan kaikki päästölähteet. Luodaan järjestelmä sille, että hiilensidonnasta saa kompensaation.
- Otetaan käyttöön lentovero lentämisen päästöjen hillitsemiseksi.
- Säädetään luonnonvarojen kestäväntä käyttöä hillitseviä erillisiä veroja, kuten kaivosvero.²
- Korotetaan olemassa olevia hiiliveroja, kuten lämmityksen ja liikenteen polttoaineiden hiilidioksidiveroja. Kannustetaan kotitalouksien ja yritysten siirtymistä kestäviin ja vähäpäästöisiin energiamuotoihin esimerkiksi öljylämmityksestä luopumisen tuella.
- Luovutaan fossiilisten polttoaineiden käyttöön kannustavista yritystuista ja verotuista ja ohjataan varat ilmastomuutoksen torjumista edistäviin toimiin ja reiluun muutokseen.
- Selvitetään mahdollisuus ottaa Suomessa käyttöön hiiliosinko päästöverojen kohdistumisen tasaamiseksi esimerkiksi osana perustuloa.
- Edistetään kansainvälisissä neuvotteluissa globaalin hiiliveron ja hiiliosingon kehittämistä.
- Sidotaan polttoaineeverotus kuluttajahintaindeksiin.

2Vihreät on aikaisemmin ehdottanut louhintaveroa osana [kaivoslain kokonaisuudistusta \(2018\)](#). Vuoden 2019 Tulevaisuusbudjetissa sen tuotoksi arvioitiin 20 miljoonaa euroa. Samassa vaihtoehtobudjetissa arvioitiin lentoveron tuotoksi 100 miljoonaa euroa.

Turvataan hyvinvointivaltion rahoitus vihreällä verouudistuksella

Verotuksen avulla voimme ohjata yrityksiä ja kuluttajia kestävämpään toimintaan.

Paras tapa varmistaa muutoksen reiluus ja oikeudenmukaisuus on pitää huolta universaalin hyvinvointivaltion rahoituksesta vakaan veropohjan avulla.

Verotuksen painopistettä tulee siirtää työn verotuksesta päästöjen, luonnonvarojen kuluttamisen ja omistamisen verotukseen. Vaikka verotuksella on tärkeä ohjaava rooli päästöjen vähentämisessä, verotuksen tärkeimpiä tehtäviä on tulevaisuudessakin yhteisten julkisten palvelujen rahoittaminen. Päästö- ja ympäristöveroista saatava verokertymä on altis mittaville vaihteluille, kun päästövähennyksiä toteutetaan eri sektoreilla kiihtyvään tahtiin. Siksi hyvinvointivaltion rahoitus pohjaa ei voi rakentaa vain ympäristöverojen varaan. Tarvitaan muun veropohjan tiivistämistä, jotta pystymme jatkossakin rahoittamaan hyvinvointivaltion palvelut ja erityisesti ikääntyvän väestön hoivatarpeet.

Samalla on huolehdittava verotuksen säilymisestä voimakkaan progressiivisena. Siksi työn verotusta tulee keventää nimenomaan pienituloisilta. Heille, jotka eivät nytkään maksa valtion ansiotuloveroa, ei voida kompensoida ympäristöverojen vaikutusta kulutukseen vain verovähennyksin. Perustulolla ja muilla sosiaaliturvaa uudistavilla ratkaisuilla on siten myös keskeinen rooli verosiirtymän oikeudenmukaisuuden varmistamisessa.

Teknologisen kehityksen ja automaation lisääntymisen myötä pääomatulojen rooli suhteessa ansiotuloihin saattaa kasvaa ympäri maailmaa. Kaikkein rikkaimpien suomalaisten tuloista suurin osa koostuu pääomatuloista, joita verotetaan palkkatuloja kevyemmin ja vähemmän progressiivisesti. Pääomien verotusta tulee kiristää ja muuttaa progressiivisemmäksi.

Korkeamman verotuksen pelotellaan johtavan pääomien pakoon Suomesta. Jotta verotus olisi tehokasta ja oikeudenmukaista myös maailmanlaajuisesti, Suomen ja EU:n on puututtava veroparatiiseihin, aggressiiviseen verosuunnitteluun ja maiden väliseen verokilpailuun. Tämä vaatii esimerkiksi omistusten ja tulojen läpinäkyvyyttä sekä laajempaa viranomaisten tiedonvaihtoa.

Toimenpiteet:

- Siirretään verotuksen painopistettä ansiotulojen verotuksesta ympäristöhaittojen verotukseen. Puretaan ympäristölle haitallisia verotuksia ja kasvatetaan haittaverojen määrää.
- Kevennetään työn efektiivistä verotusta pienituloisilta, korotetaan perusturvaa ja otetaan käyttöön perustulo.
- Uudistetaan pääomatuloverotusta progressiivisemmäksi niin, että pienet pääomatulot vapautetaan verosta ja suurempien verotusta kiristetään. Siirrytään kohti mallia, jossa pääomatuloja voi tienata verovapaasti matalan riskin normaalityönsäntö verran ja tuon tuoton ylittävää osaa verotetaan progressiivisesti. Tämä olisi yksi vaihtoehto listaamattomien yhtiöiden maksamien osinkojen kireämmäksi verottamiseksi.
- Siirretään kiinteistöverotuksen painopistettä tonttimaan arvon verottamiseen ja verotetaan rakennusten arvoa varallisuusverolla. Mahdollistetaan kunnille ja kaupungeille korkeampien kiinteistöverojen kerääminen.
- Otetaan käyttöön maltillinen varallisuusvero. Kiristetään suurten perintöjen verotusta.
- Ehkäistään verokilpailua kansainvälisillä sopimuksilla. Otetaan käyttöön globaalit vähimmäistasot niille veromuodoille, jotka ovat erityisen alttiita verokilpailulle.
- Puututaan veronkiertoon ja aggressiiviseen verosuunnitteluun niin kansallisilla kuin kansainvälisillä toimilla. Tarkennetaan yrityksiin ja pääomiin kohdistuvaa

verolainsäädäntöä niin, että verovälttelyn mahdollisuuksia torjutaan. Kehitetään maiden välistä verotietojen vaihtoa entisestään.

- Mahdollistetaan yritysten veronmaksun läpinäkyvyyden nykyistä laajempi käyttäminen kriteerinä julkisen sektorin kilpailutuksissa ja hankinnoissa.

Yritykset kilpailemaan kestävydessä

Yrityksillä on merkittävä rooli kestävä talouden rakentamisessa ja päästöttömän, resurssiviisaan tuotannon kehittämisessä. Reilussa yhteiskunnassa yritykset toimivat ja kilpailevat keskenään oikeudenmukaisella ja kestävällä pohjalla: taloudellisesti menestyvä yritys on myös vastuullinen yritys. Tämä edellyttää poliittista ja lainsäädännöllistä ohjausta.

Yritystoiminnan sääntelyllä tähdätään siihen, että vastuuttomasti toimivat yritykset eivät saa kilpailuetua. Yritysvastuuta edellyttävällä sääntelyllä varmistetaan, ettei tuotteita valmisteta ympäristön ja ihmisoikeuksien kustannuksella. Sääntelyn tulee suosia vastuullisesti tuotettuja tuotteita, jotka ovat myös pitkäikäisiä ja korjattavia. Vastaavasti yrityksille maksettavat tuet on ohjattava tehokkaaseen ja reilua muutosta tukevaan tulevaisuustyöhön.

Kestävästi tuotettujen palvelujen ja tuotteiden tulee olla helposti ja vaivattomasti kuluttajien saatavilla. Markkinoinnin tulee pohjautua todenmukaiseen tietoon tuotteiden ja palvelujen tuotantotavasta, -paikasta ja ekologisesta jalanjäljestä. Tuotemerkintöjä tulee edelleen kehittää, jotta kuluttajalla on aito mahdollisuus valita eettisiä ja kestäviä tuotteita.

Yrityksemme toimivat globaalissa kilpailussa. Haittaverojen ja sanktioiden tulee, aina kun mahdollista, kohdistua haitalliseen tuotantoon ja yritystoimintaan niin kotimaassa kuin ulkomailla.

Tulevaisuuden reilu yhteiskunta tarvitsee uusia yrittäjiä ja työnantajia. Yrittämisen esteitä tulee purkaa ja panostaa yrittäjäkoulutukseen. Kilpailupolitiikkaa on tehostettava yritysten reilun kilpailun varmistamiseksi.

Toimenpiteet:

- Karsitaan tehottomia ja ympäristölle haitallisia yritystukia kuten turpeen verotuki, päästökauppakompensaatio ja fossiilisten polttoaineiden verotuet.³
- Nopeutetaan ilmasto-innovaatioiden käyttöönottoa kasvattamalla tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan rahoitusta. Ilmasto-innovaatiorahoituksessa painotetaan soveltavaa tutkimusta ja kaupallisten innovaatioiden kehittämistä sekä innovaatioiden pilotointia ja skaalausta.
- Kehitetään tuotemerkintöjä ja mainonnan lainsäädäntöä siten, että kuluttajien on entistä helpompi valita kestävästi ja reilulla tavalla valmistettuja tuotteita.
- Tuetaan kiertotaloutta ja luodaan sitä kautta uusia työpaikkoja esimerkiksi korjaus- ja vuokrauspalveluihin. Luodaan kattava "right to repair"-sääntely, joka vaatii laitteiden olevan korjattavissa. Kehitetään suotuisaa sääntelyä ja infrastruktuuria muovin, tekstiilien, elektroniikkaromun ja rakennusmateriaalien kierrätykselle.
- Säädetään yritys vastuulaki, joka velvoittaa yritykset noudattamaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä toiminnan vähimmäiskriteereitä. Kiinnitetään erityistä huomiota ihmisoikeuksien ja ympäristö- ja eläinsuojeluvastuun toteutumiseen pitkissä arvoketjuissa. Edistetään voimakkaasti EU-tasoisien yritys vastuulain säätämistä.

³Näitä on käsitelty tarkemmin esimerkiksi [Vihreiden vuoden 2019 Tulevaisuusbudjetissa](#).

- Toimitaan aktiivisesti kansainvälisen kaupan foorumeilla globaalien ihmisoikeuksia, luonnonvarojen käyttöä ja päästöjä koskevien standardien voimaan saattamiseksi ja niiden täytäntöönpanon toteuttamiseksi.

Kiritetään vihreitä investointeja ja hankintoja

Ilmaston ja elonkirjon kriiseihin vastaaminen vaatii merkittäviä investointeja sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Maailmassa on enemmän varallisuutta kuin koskaan aiemmin, ja korkotasoa on ennätysalhainen. Pääomat keskittyvät kuitenkin harvojen käsiin ja yksityiseen omistukseen. Samalla kunnat ja valtiot lykkäävät kipeästi tarvittavia investointeja puhtaaseen energiaan, julkiseen liikenteeseen ja rakennuskannan energiatehokkuuteen.

Ilmastoinvestointeja ei ole varaa lykätä sen vuoksi, että markkinoilla oleva raha ei tällä hetkellä ohjautu niihin riittävän tehokkaasti. Valtion on kannattavaa ottaa velkaa tehokkaasti päästöjä vähentäviin investointeihin, koska ilmastonmuutoksen vaikutukset aiheuttavat toteutuessaan valtavia riskejä ja kustannuksia.

Suuri osa tarvittavista investoinneista on raideliikenteen kehittämisen kaltaisia infrastruktuurihankkeita, joihin pitäisi ryhtyä joka tapauksessa ja jotka parantavat pitkällä tähtäimellä talouden tuottavuutta. Moni päästöjä vähentävä hanke voisi olla nykyisellä korkotasolla selvästi kannattava. Valtion ja kuntien tulisi olla etulinjassa kokeilemassa ja kehittämässä uuden hajautetun ja uusiutuvan energijärjestelmän rakentamista.

Ennätysalhaisesta korkotasosta huolimatta EU:n vakaus- ja kasvusopimus rajoittaa valtioiden velanottoa keinotekoisesti. Tuottavuutta ja talouden suuria rakennemuutoksia edistävät investoinnit on kuitenkin suljettu vakaus- ja kasvusopimuksen rajoitteiden ulkopuolelle. Näin on syytä toimia myös päästövähennyksiä tehokkaasti edistävien investointien kohdalla.

Budjettirajoitukset ovat osaltaan ruokkineet julkista sektoria käyttämään tehottomia työkaluja, joilla pyritään päästövähennysten edistämiseen pistemäisillä ja mittaluokaltaan riittämättömällä toimenpiteillä. Esimerkiksi suuri osa suorista yritystuista on tehottomia: ne tulevat kalliiksi, mutta niiden vaikutukset jäävät pieniksi.

Yritykset tarvitsevat poliittisia päätöksiä ja sitoumuksia investointien suuntaamiseksi. Toimintaympäristön on oltava mahdollisimman ennustettava ja vahvoihin ilmastotoimiin on voitava luottaa. Siirtymän tueksi tarvitaan säädöksiä, joilla tuetaan vihreitä investointeja niin julkisten panostusten kuin yksityisen sektorin osalta. Julkisilla investoinneilla ja hankinnoilla on merkittävä rooli kestävässä siirtymässä ja hankinnoilla voidaan tukea myös kestäviä innovaatioita.

Toimenpiteet:

- Valmistellaan tuleva valtion ilmastorahasto siten, että sen avulla on mahdollista toteuttaa päästövähennysten kannalta merkittäviä innovaatioita ja investointeja ja kompensoida investointien sosiaalisia vaikutuksia.
- Varmistetaan kestävyys valtion omistajaohjauksessa. Velvoitetaan valtionyhtiöt laatimaan suunnitelma 1,5 asteen ilmastotavoitteeseen pääsemiseksi.
- Irrotetaan julkiset sijoitusvarat, esimerkiksi Valtion Eläkerahaston ja Kevan sijoitukset fossiilitaloudesta ja suunnataan ne ilmastokestäviin kohteisiin.
- Kehitetään kestävä kehityksen budjetointia ja ilmastobudjetointia. Valmistellaan valtion ja kuntien talousarviot Pariisin ilmastosopimuksen ja YK:n kestävä kehityksen Agenda 2030 -tavoitteiden mukaisiksi.

- Tehdään ympäristöhaitat näkyväksi kaikessa päätöksenteossa. Lisätään talousarvioiden ja lainsäädännön ilmastovaikutusten arviointia sekä kasvihuonekaasupäästöjen kunta- ja aluetasosta seuranta.
- Asetetaan laajemmin veloitteeksi vähintään kohtuullisten kestävyiden ja vastuullisuuden kriteerien käyttö julkisissa hankinnoissa. Luodaan tätä varten helposti käyttöön otettavat vastuullisuusstandardit ja kannustetaan myös näitä minimivaatimuksia tiukempien vaatimusten käyttöön.
- Nostetaan innovatiivisten hankintojen osuus vähintään 10 %:iin julkisista hankinnoista vuoteen 2023 mennessä.
- Tuetaan tulevaisuuden kestäviä investointeja laskemalla niiden korkotuottovaatimus mahdollisimman alhaiseksi. Ilmastopolitiikan kustannustehokkuutta tulee arvioida sukupolvien yli ulottuvalla alhaisella korolla kuten esimerkiksi terveydenhuollon arvioinnissa toimitaan.
- Muutetaan EU-maiden kansallisia budjetteja koskevia sääntöjä, kuten kasvu- ja vakaussopimusta siten, että ne mahdollistavat riittävät kansalliset investoinnit kestäväan talouteen.
- Varmistetaan, että julkisissa hankinnoissa voidaan nykyistä paremmin ottaa huomioon puhtaita ratkaisuja tarjoavia yritykset.

EU-politiikalla kohti vihreää taloutta

EU:lla on käytössään lukuisia keinoja tukea jäsenmaiden siirtymää kestäväan talouteen. Kaikilla EU-mailla on sama tavoite vähentää päästöjä ja parantaa ympäristön tilaa, ja yhteistyössä tavoitteet saavutetaan tehokkaammin.

EU:n komission esitys Vihreän kehityksen ohjelmasta, Green Dealista, auttaa paitsi leikkaamaan päästöjä myös luomaan työpaikkoja ja parantamaan elämänlaatua. Komission arvion mukaan nykyiset vuoteen 2030 tähtäävät ilmastotavoitteet vaativat 260 miljardin euron vuosittaiset lisäinvestoinnit, eli noin 1.4 % unionin bruttokansantuotteesta. Investointeja pitää siis lisätä valtavasti sekä julkisella että yksityisellä sektorilla.

Tämän Euroopan vihreän kehityksen ohjelman jatkoksi tarvitaan kunnianhimoisempi Green New Deal: entistä kokonaisvaltaisempi ekologisen jälleenrakennuksen ohjelma, jolla talous sovitetaan ympäristön kantokykyyn ja samalla edistetään sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Unionin asukkaiden keskinäisen solidaarisuuden nimissä on kehitettävä eurooppalaista sosiaalipolitiikkaa.

Jos emme itse tee kunnianhimoista ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaa, ei ole reilua odottaa sitä muiltakaan mailta. EU:n tulee näyttää mallia reilun muutoksen toteuttamisessa.

Maiden rajat ylittävän solidaarisuuden tulee olla osa reilua muutosta. Maita ja ihmisiä on suojeltava ilmaston kuumenemiselta ja tuettava kestäväan yhteiskuntaan siirtymisessä. Ilmastopakolaisuus lisää väijäämättä muuttopainetta Eurooppaan. Ratkaisut tähän löydetään parhaiten EU-maiden yhteistyöllä.

Toimenpiteet:

- Laaditaan vähimmäistoimeentulodirektiivi, joka takaa riittävän ja toimivan vähimmäistason toimeentulotuen EU-maissa asuville. Selvitetään EU:n laajuisen perustulon käyttöönottoa.
- Säädetään EU:ssa "ilmastolaki", jonka tavoitteena on olla maailman ensimmäinen

hiilineutraali maanosa vuoteen 2040 mennessä. Lakiin on kirjattava myös välitavoitteet, joita seurataan ja tarvittaessa esitetään uusia toimia. Lisäksi lakiin on kirjattava ns. do no harm -periaate, joka estää ilmastoa haittaavan lainsäädännön säätämisen.

- Varmistetaan EU-politiikassa yrityksille reilu pelikenttä, jossa kestävästä toiminnasta palkitaan ja saastuttamisesta rangaistaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi luopumista fossiilisten polttoaineiden tuista ja päästöoikeuksien jakamisesta ilmaiseksi raskaalle teollisuudelle.
- Otetaan käyttöön hiilitullit, joilla taataan kestävä eurooppalaisen tuotannon kilpailukyky ja vauhditetaan globaalia muutosta kestäväntoimien poistamiseksi.
- Uudistetaan EU:n rahoitusjärjestelmä tukemaan reilua siirtymää. Suunnataan EU:n budjettivaroja ja Euroopan investointipankin varoja ilmastomuutoksen ja ympäristöhaittojen torjumiseen sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Uudistetaan EU-rahastoja ja maataloustukia siten, että ne ohjaavat ilmasto- ja ympäristökestävään toimintaan.
- Investoidaan merten, pohjavesien ja järvien suojeluun. Ilmastomuutoksen arvioidaan pahentavan puhtaan veden saavutettavuutta, josta kärsii jo nyt yli 40 prosenttia maailman väestöstä.
- Varmistetaan, että EU:n oikeudenmukaisen siirtymän rahaston varat kohdennetaan tarkoituksenmukaisesti toimiin, joilla on positiivisin vaikutus reiluun siirtymään ja hankalasti toteutettaviin päästövähennyksiin.
- Toimeenpannaan komission esittämä kestävä rahoituksen luokittelu mahdollisimman laajasti ja läpinäkyvästi, jotta yksityiset investoinnit ohjautuvat kestäviin kohteisiin. Sovelletaan mahdollisuuksien mukaan luokittelua myös julkisen rahoituksen myöntöperusteissa.
- Nostetaan Suomen kehitysyhteistyön rahoitus yhteen prosenttiin BKT:sta ja suunnataan varat erityisesti ilmastorahoitukseen sekä kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten tilanteen parantamiseen.
- Uudistetaan EU:n ja YK:n pakolaisuuskriteerejä niin, että ilmastomuutoksen aiheuttamat vakavat kriisit huomioidaan kriteereissä.

2. Työllisyys kestävässä yhteiskunnassa

Työllisyyspolitiikka on olennainen osa hiilineutraalin Suomen tavoittelua.

Päästövähennykset ja luonnonvarojen käytön vähentäminen muuttavat tuotantoa ja työmarkkinoita, kun uusia ammatteja ja elinkeinoaloja syntyy ja toisilla toiminta vähenee tai loppuu. Muutoksessa pitää varmistaa, ettei kukaan jää ilmastotoimien vuoksi tyhjään päälle.

Päästövähennykset ja työpaikat asetetaan usein vastakkain ilmastokeskustelussa olettaen, että kyse on nollasummapelistä ja näistä voi valita vain toisen. Tutkimusten mukaan kunnianhimoisilla ympäristö- ja ilmastotoimilla kuitenkin synnytetään enemmän työpaikkoja kuin menetetään, eivätkä toimet ole uhka talouden tasapainoiselle kehitykselle.

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan ilmastomuutoksen rajoittaminen kahteen asteeseen voi suoraan synnyttää 24 miljoonaa uutta vihreän talouden työpaikkaa. Samalla esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden tuotannosta poistuu vain kuusi miljoonaa työpaikkaa.

Uusista työpaikoista merkittävä osa on korkean teknologian ja osaamisen tehtäviä. Lisäksi tekijöitä tarvitaan esimerkiksi uusituvan energian rakentamisessa, huollossa ja ylläpidossa sekä näihin liittyvässä viennissä. Kiertotalouden töistä monet ovat työvoimavaltaisia, kuten

erilaiset korjaus- ja kierrätyspalvelut.

Tämä ei tarkoita, ettei käännös kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa aiheuttaisi merkittäviä muutoksia ihmisten asemaan työmarkkinoilla. Vaikka ilmasto- ja ympäristöpolitiikan seurauksena syntyy kokonaisuudessaan enemmän työpaikkoja kuin poistuu, ovat vaikutukset joillakin aloilla ja paikkakunnilla suuret. Poistuvien ja uusien työpaikkojen vaatima osaaminen eivät välttämättä kohtaa.

Erilaiset muutosturvan muodot ja joustavat mahdollisuudet uudelleenkoulutukseen ovat avainasemassa, jotta ihmiset voivat työllistyä uusille aloille. Kunnianhimoiset ilmasto- ja ympäristötoimet ovat välttämättömiä, mutta samalla on huolehdittava alueiden elinvoimasta ja työllisyydestä. Tämä vaatii aktiivista otetta niin julkiselta sektorilta kuin yrityksiltäkin, jotta ympäristö-, työllisyys-, sosiaali- ja koulutuspolitiikka saadaan pelaamaan yhteen.

Ilmastokriisi, ylikulutus ja kuudes sukupoltoaalto ovat vakavia uhkia maailmantaloudelle. Näitä ehkäisevillä toimilla on vaikutuksia talouskehitykseen ja työllisyyteen, mutta paljon suuremmat - ja pahemmat - seuraukset on sillä, jos emme tee mitään. Ihmisen taloudellinen toiminta nojaa vakaaseen ilmastoon ja toimiviin ekosysteemeihin, joita ilman yksikään yritys ei voi menestyä.

Toimenpiteet:

- Tunnistetaan ne alueet ja elinkeinot, joiden tulevaisuuden näkymiin ympäristö- ja ilmastopolitiikka sekä parempi eläinpolitiikka saattaa vaikuttaa negatiivisesti. Ennakoidaan tulevaa osaamistarvetta ja ohjataan koulutustarjontaa vastaamaan näihin tarpeisiin.
- Luodaan malli paikallisille reilun siirtymän sopimuksille, jossa työntekijät, työnantajat, valtio, maakunta, kunta ja muut toimijat yhdessä sopivat, miten siirtymä ekologisesti kestäviin työpaikkoihin voidaan toteuttaa hallitusti ja reilusti.
- Edistetään työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua, jotta ilmastonmuutoksen vaikutuksiin voidaan parhaiten varautua työpaikoilla.
- Tuetaan turvetuotannosta luopuvia täydentämään osaamistaan ja työllistymään uudelleen.
- Helpotetaan muunto-, rekrytointi- ja muihin jatko- ja täydennyskoulutuksiin pääsyä, ja korostetaan niiden roolia työhallinnon keinovalikoimassa.
- Rahoitetaan koulutusohjelmia ja muita reilun siirtymän mekanismeja EU:n oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta ja kansallisesta ilmastorahastosta.
- Selvitetään mahdollisuus perustaa alue- tai alakohtaisia reilun siirtymän rahastoja, joista rahoitetaan uudelleenkoulutusta ja työllistymistä sekä alueen elinvoimaa ja kestäviä elinkeinoja edistäviä hankkeita. Rahastoon osallistuisivat esimerkiksi kunnat, kaupungit ja työnantajat.
- Edistetään työvoiman liikkuvuutta esimerkiksi kehittämällä liikkuvuusavustusta.

Jatkuva oppiminen luo turvaa murrokseen

Koulutuksen merkitys korostuu, kun työpaikkoja siirtyy talouden rakennemuutoksessa uusille kestäville aloille. Tämä on osa pidempää yhteiskunnallista kehitystä, jonka myötä pelkällä peruskoulupohjalla työllistyminen on käynyt hyvin vaikeaksi. Uudelleenkoulutuksen, vapaan sivistystyön ja jatkuvan oppimisen tukemisen avulla voimme varmistaa, että jokainen pysyy mukana siirtymässä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa. Siksi reilua muutosta tukevasta jatkuvasta oppimisesta on tehtävä yksi toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen

perustehtävistä.

Nykyisin niin koulutuksen rahoitusmallit kuin rakenteet painottavat voimakkaasti tutkintoja jatkuvan oppimisen kustannuksella. Kun jatkuvaa oppimista ei rahoiteta riittävästi, erityyppiset kurssimaksut ja muut kustannukset voivat nousta oppijalle kynnyksysymykseksi osaamisen täydentämisessä.

Oppilaitoksille on taattava riittävä rahoitus jatkuvan oppimisen tarjonnan laajentamiseen ja kehittämiseen ns. alustamalla kautta. Koulutuksen alustamallissa jokaisesta opintosuoritteesta palkitaan, jolloin muutakin kuin tutkintoon johtavaa koulutusta kannattaa järjestää eikä koulutuksen kuluja tarvitse pyrkiä kattamaan opiskelijalle kohdistuvilla maksuilla. Samalla kannustetaan oppilaitoksia tarjoamaan koulutusta laajemmin ja avoimemmin muillekin kuin oman oppilaitoksen tutkinto-opiskelijoille.

Sosiaaliturvaa tulee uudistaa niin, että jatkuva oppiminen on mahdollista kaikille. Samalla työelämän ja opiskelun yhdistämistä tulee helpottaa lisäämällä mahdollisuuksia osa-aikaiseen ja monimuotoiseen opiskeluun. Laaja-alaiseen tutkimukseen ja uusiin teknologioihin panostaminen vauhdittaa reilua muutosta.

- Mahdollistetaan jatkuva oppiminen kaikille perustulolla ja muilla sosiaaliturvaetuuksilla sekä kolmikantaisesti rahoitetulla osaamistilillä, jotka mahdollistavat joustavasti opiskelun eri elämäntilanteissa.
- Taataan riittävät koulutusmahdollisuudet eri puolille Suomea, jolloin reilun muutoksen vaatima lisä-, muutos- ja uudelleen koulutustarve tulee parhaiten toteutettua.
- Mahdollistetaan omaehtoinen opiskelu henkilön toimeentulon lähteestä riippumatta.
- Tehdään avoimissa korkeakouluissa opiskelusta maksutonta pitkään työttömänä olleille ja ilman korkeakoulupaikkaa oleville toisen asteen koulutuksen käyneille henkilöille. Mahdollistetaan myös avoimen ammatillisen koulutuksen tarjoaminen erityisesti aloilla, joissa on osaajapulaa tai osaamistarpeet ovat muutoksessa.
- Otetaan käyttöön koulutuksen alustamalli, joka takaa oppilaitoksille riittävän rahoituksen jatkuvan oppimisen tarjonnan laajentamiseen ja kehittämiseen sekä avaamiseen koko kansan saataville.
- Tehdään toisen asteen koulutuksesta maksutonta ja taataan kaikille pelkän peruskoulun käyneille toisen asteen koulutuspaikka. Huolehditaan, että peruskoulun päättävillä on riittävät tiedot ja taidot toisen asteen koulutusta varten.

Enemmän aikaa, vähemmän roinaa

Reilu muutos vaatii työelämän kehittämistä nykyistä mielekkäämmäksi ja merkityksellisemmäksi. Moni yrittää omassa arjessaan tehdä kestäviä valintoja, mutta joutuu työssään olemaan osa ympäristöhaittoja kasvattavaa toimintaa. Talousjärjestelmää tulee ohjata kokonaisuudessaan kestäväksi niin, että ympäristöhaittoja aiheuttava toiminta voidaan korvata kestävillä vaihtoehdoilla.

Samalla kun työelämästä tehdään kestävämpää, tulee siitä tehdä myös inhimillisempää. Työ merkitsee itsensä toteuttamista ja sosiaalisia yhteisöjä ja tarjoaa tarvittavaa rytmiä arkeen. Näitä työn positiivisia vaikutuksia on turvattava kaikille nykyistä tasaisemmin: ei ole reilua, että toiset uupuvat, kun toiset kärsivät toimettomuudesta.

Työn mielekkyys on tärkeämpää kuin työn määrä. Työajan lyhentäminen hillitsee

ilmastonmuutosta ja ylikulutusta, jos lisääntynyt vapaa-aika suuntautuu hoivaan ja ei-aineelliseen hyvinvoinnin kasvuun.

Työnteon muuttuessa perustulo takaa vakaan perustan ja varmistaa, että työnteko ja yrittäminen kannattavat aina - myös silloin, kun työsuhde ei ole kokoaikainen tai pitkäkestoinen. Perustulo edistää myös mahdollisuuksia tärkeään toimintaan palkkatyön ulkopuolella. Esimerkiksi omaishoito ja monet vapaaehtoistyön muodot ovat esimerkkejä välttämättömästä ja arvokkaasta toiminnasta palkkatyön ulkopuolella.

Toimenpiteet:

- Otetaan käyttöön universaali perustulo perustoimeentulon turvaamiseksi ja kestävän työn mahdollistamiseksi.
- Säädelään työaikalainsäädäntöä ja työmarkkinasopimuksia niin, että niissä mahdollistetaan myös työajan lyhentäminen.
- Lisätään työelämän joustavuutta esimerkiksi vapaaehtoisen osa-aikatyön ja sapattivapaiden avulla.
- Tuetaan läheisiään hoitavia ja työn ja perhe-elämän yhdistämistä. Otetaan käyttöön esimerkiksi isovanhemmanvapaa.
- Parannetaan itsensätyöllistäjien, muiden epätyypillisissä työsuhteissa olevien ja yrittäjien sosiaaliturvaa. Helpotetaan ensimmäisen työntekijän palkkausta.
- Luodaan reilut säännöt alustatalouden työlle ja ptkätyöläisten lomapankki. Tämä tekee mahdollisemmaksi valita itse huokoisemman työelämän malleja. Edistetään ryhmäkanneoikeutta.

3. Reilu muutos mahdollistaa hyvän arjen kaikkialla Suomessa

Ratkaisut ilmastonmuutokseen ja ympäristön tilan parantamiseen ovat erilaiset eri puolilla Suomea. Reilu muutos edellyttää alueellisten erojen tunnistamista ja niiden huomioimista ilmasto- ja ympäristöpolitiikassa. Esimerkiksi liikenteen päästöjen vähentämiseksi voidaan kasvukeskuksissa edistää joukkoliikenteen käyttöä, harvemmin asutuilla alueilla vähäpäästöisempää autoilua.

Alueelliset erot Suomessa ovat suuret. Suurissa kaupungeissa väkiluvun nopea kasvu vaatii merkittäviä investointeja ja jatkuvaa palvelutuotannon lisäämistä. Väestöään menettävillä alueilla ollaan päinvastaisen haasteen äärellä, kun pohditaan miten hyvinvointivaltion peruspalvelut turvataan alati hupenevalle väestölle. Näiden väliin jää pikkukaupunkeja, kuntakeskuksia, taajamia ja kaupunkien läheistä maaseutua. Ekologisesti kestävä elämäntapa on kuitenkin mahdollinen joka puolella Suomea - haasteet ja ratkaisut ovat vain erilaisia.

Suurin osa kotitalouksien hiilijalanjäljestä syntyy asumisesta, liikkumisesta ja ruoantuotannosta. Siksi näihin vaadittavat muutokset ovat suuria ja näkyvät välittömästi ihmisten arjessa.

Kaikilla kotitalouksilla ei kuitenkaan ole varaa esimerkiksi tehdä energiaremonttia tai ostaa sähköautoa. Talousvaikeuksissa painivat kunnat eivät kovin helposti pysty investoimaan vanhan turvekattilan korvaamiseen. Tarvitaan uusia rahoitusmalleja, tukimuotoja ja kompensatioita, jotka mahdollistavat kestävät valinnat kaikille.

Riittävän suuria päästövähennyksiä ei saavuteta vain yksilöiden ja yksittäisten kotitalouksien tasolla. Kestäviin ratkaisuihin tuleekin ohjata ja kannustaa kollektiivisen päätöksenteon ja kaikille yhteisten säädösten avulla.

Tukea asumisen ja rakentamisen energiamurrokseen

Asumisen hiilijalanjälkeä tulee pienentää siirtymällä lämmityksessä vähäpäästöisiin energiamuotoihin ja panostamalla rakennusten energiatehokkuuteen.

Rakennusten elinkaarta tulee merkittävästi pidentää ja rakenteiden kierrätysastetta lisätä. Puurakentaminen tarjoaa kestävän vaihtoehdon suuripäästöiselle betonille.

Asumisen päästöjä voidaan vähentää erityisesti kaukolämmön ja muun energiantuotannon päästöjä vähentämällä. Taloyhtiöt voivat kuitenkin myös tuottaa itse energiaa, ja tähän on taattava mahdollisuudet. Esimerkiksi yhteisiin aurinkopaneeliin sijoittavat energiayhteisöt ovat tulevaisuuden hajautettua lähien energian tuotantoa. Pientaloissa energiaremonttien ja lämmitystapamuutosten tekeminen on usein kallista, ja erityisesti haja-asutusalueiden vanhoissa taloissa asuvat tarvitsevat näihin tukea.

Toimenpiteet:

- Parannetaan taloyhtiöiden mahdollisuuksia tuottaa oma energiansa tukemalla hankkeita taloudellisesti ja purkamalla sääntelyn esteet.
- Luovutaan öljylämmityksestä ja tuetaan pientalojen omistajia sekä lämmitysöljyn käytöstä luopumisessa ja siirtymisessä esimerkiksi maalämpöön. Tuetaan myös kerros- ja rivitalojen maalämpöhankkeita.
- Laajennetaan ARA:n energia-avustusta ja ohjataan aktiivisesti pientalojen omistajia ja taloyhtiöiden hallituksia energia-avustusten hakemisessa.
- Tuetaan vähähiilisten, energiapositiivisten asuinalueiden kehittämistä kaupungeissa ja kunnissa.
- Korotetaan kotitalousvähennystä remontin kohdistuessa lämmitystapamuutokseen tai energiatehokkuuden parantamiseen. Laajennetaan energiatuki koskemaan myös asunto-osakeyhtiöiden lämmitystapamuutoksia, energiatehokkuuden parantamista sekä aurinkopaneelien hankintaa.
- Velvoitetaan kunnalliset energiayhtiöt laatimaan hiilineutraaliussuunnitelma. Kehitetään energiayhtiöille kannustimia hyödyntää teollisuuden hukkalämpöä.
- Tuetaan turvekattiloiden korvausinvestointeja samaan tapaan kuin kivihilestä luopumista. Kasvatetaan energiatuen myöntövaltuutta.
- Varmistetaan sähkön siirtohintojen ja niiden korotusten kohtuullisuus ympäri Suomea.
- Pidennetään rakennuksilta ja rakenteilta vaadittua elinkaarta merkittävästi ja siirrytään fossiilisista lähteistä tuotetuista ja ympäristölle haitallisista materiaaleista kestävämpiin vaihtoehtoihin.

Liikenteen ratkaisuissa huomioitava alueelliset tarpeet

Liikenteessä vaadittavat päästövähennykset ovat suuria ja haasteellisia toteuttaa. Riittävän mittaluokan muutos vaatii nopeaa etenemistä sähköistämässä, merkittäviä panostuksia raideliikenteen lisäämiseen sekä kävelyyn ja pyöräilyyn kannustavan yhdyskuntarakenteen rakentamiseen.

On selvää, että kaikki eivät voi luopua omasta autosta, sillä kaikkialla ei ole tarjolla muuta vaihtoehtoa liikkumiseen. Yksityisautoilun vähentämiseen on potentiaalia etenkin suurissa kaupungeissa ja niiden ympäristössä, jossa julkinen liikenne ja pyöräily ovat toimiva vaihtoehto suurelle osalle autoilusta. Tällä hetkellä valtaosa automatkoista tehdään juuri näillä verrattaen tiiviisti asutuilla alueilla. Siksi autoilua tulee vähentää ja autoilun kustannuksia nostaa etenkin kaupungeissa. Tavoitteena on autoilun määrän vähentäminen niihin tilanteisiin, joissa auto on ainoa realistinen kulkutapa.

Pidemmälle suuntautuvat matkat tulisi ohjata mahdollisimman usein maata pitkin tehtäviksi. Ensisijaisesti tämä vaatii rataverkon ja yhteisten lippujärjestelmien huomattavaa kehittämistä EU:n laajuisesti. Hitaampi matkustaminen ja pidempi läsnäolo matkakohteessa voi olla monelle nopeita lentomatkoja mielekkäämpi vaihtoehto, mutta tämä vaatii erityisesti työelämältä enemmän joustavuutta.

Liikenteen päästövähennysten tarve on niin nopeatahtinen ja suuri, ettei muutosta saada aikaan ainoastaan nykyisen laajuisen autokannan vaihtamisella sähkö- tai biokaasuautoihin. Puhtaalla sähköllä tai maatalouden sivuvirroista tuotetulla biokaasulla kulkeva auto käyttää huomattavasti enemmän energiaa kuin esimerkiksi raideliikenne - pyöräilystä puhumattakaan. Sähköautojen yleistymistä ja latausverkon laajentumista on syytä edistää niin sääntelyn kuin verotuksen keinoin, mutta samalla on tunnistettava, että sähköautot ovat vain osa ratkaisua.

Toimenpiteet:

- Otetaan käyttöön lentovero ja ohjataan sen tuotot kaupunkien välisten nopeiden raideyhteyksien kehittämiseen.
- Panostetaan Euroopan laajuisten nopeiden raideyhteyksien ja rajat ylittävien lippujärjestelmien kehittämiseen.
- Kunnostetaan raiteita ja selvitetään pienten juna-asemien uudelleenkäyttöön ottoa esimerkiksi lomasesonkien aikana mm. kestävän lähimatkailun mahdollistamiseksi.
- Vähennetään kaupungeissa liikkumisen tarvetta kaavoituksella, joka tähtää tiiviiseen ja joukkoliikenteen järjestämisen kannalta toimivaan yhdyskuntarakenteeseen. Kasvatetaan kävelyn ja pyöräilyn osuutta matkoista.
- Otetaan käyttöön tietulleja tai ruuhkamaksuja suurissa kaupungeissa. Ohjataan ruuhkamaksujen tuotot kevyen- ja julkisen liikenteen rahoittamiseen. Selvitetään mahdollisuutta antaa joukkoliikennelippu tietullin vastineeksi.
- Suositaan sääntelyllä autojen vuokraus- ja jakopalveluita, jotta autoilun tarve voidaan tyydyttää vähäisemmällä automäärällä, nostaa samalla autojen käyttöastetta ja näin pienentää autoilun ympäristöjalanjälkeä. Edistetään autonomista liikennettä.
- Kannustetaan kuntia, taloyhtiöitä ja yrityksiä rakentamaan sähköauton latauspaikkoja.
- Jatketaan sähköauton hankintatukea sekä muuntotukea bensiini- tai dieselkäyttöisen henkilöauton muuttamiseksi biokaasulla tai etanolilla toimivaksi. Otetaan käyttöön romutuspalkkio tietyn ikäisille, tietyn päästöisille autoille.
- Toteutetaan liikenteen maksu- ja verouudistukset niin, että uudistusten kustannusvaikutukset kompensoidaan pienituloisille. Huomioidaan liikenteen alueelliset erot ja luodaan kompensointimalli tasaamaan hinnan korotuksen vaikutuksia.
- Uudistetaan valtion matkustussääntö huomioiden matkustamisen ilmastovaikutukset.

- Muutetaan työmatkojen sekä työmatkavähennysten kilometrikorvaukset kulkumuotoriippumattomiksi. Suositetaan vähäpäästöisiä ja päästöttömiä autoja työsuhdeautojen verotuksessa, jotta niitä tulisi myös käytettyjen autojen markkinoille.
- Luovutaan rakentamisen pysäköintinormista ja veloitetaan markkinahinta pysäköinnistä.

Kestävä ruoantuotanto ja maatalous takaavat elämän perusedellytykset

Reilun muutoksen tarve korostuu maataloudessa. Maataloustuottajat kärsivät alhaisista tuottajahinnoista ja heikosta kannattavuudesta. Kestävä ja kannattava ruoantuotanto on tarpeellista ruokaturvan varmistamiseksi sekä maaseutualueiden elinvoiman turvaamiseksi. Tuotantoa tulee ohjata hiilineutraaliin ja kestäväan suuntaan, mutta uudistusten kustannukset eivät voi jäädä yksin tuottajien harteille.⁴

Maatalous voi toimia myös ilmastonmuutoksen ratkaisijana. Kestävät tuotantotavat, kuten hiilinielujen kasvattaminen, vesistövaikutusten vähentäminen, kasvisruuan tuotannon lisääminen ja eläinten hyvinvoinnin turvaaminen on asetettava maatalouspolitiikan prioriteetiksi ja tehtävä tuottajalle aidosti kannattaviksi.

Tuotannon sopeuttamista ympäristönormeihin tulee tukea taloudellisesti sekä tarjota maatalousyrittäjille riittävää koulutusta ja neuvontapalveluja. Ympäristölle kestävä tuotantoa on rajoitettava riittävän tiukalla lainsäädännöllä samalla, kun taloudelliset kannustimet suunnataan kestäväan ja kannattavaan tuotantoon.

Maataloustuet tulee jatkossa ohjata turvaamaan maan hiilensidontaa ja kasvukykyä sekä erilaisia ekosysteemipalveluja. Maatalouden toimintamalleja tulee kehittää etenkin luonnon monimuotoisuuden ja eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi, ja tähän on varattava riittävät resurssit.

Toimenpiteet:

- Taataan maatalouden ja ruoantuotannon jatkuvuus ja kehittyminen Suomessa koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen avulla.
- Lisätään resursseja maatalouden kehittämiseen sen ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Tunnistetaan luomun merkitys uusien, kestävämpien toimintatapojen kehittämisessä.
- Suunnataan Suomen ja EU:n maataloustuet uudelleen kohti kestäväa ja kannattavaa maataloutta. Tämä toteutetaan mm. siirtämällä rahaa suorista hehtaarisidonnaisista ja eläinten määrään sidotuista tuista ekosysteemipalvelujen tukemiseen, uudistamalla ympäristökorvaustukia, kehittämällä eläinten hyvinvointikorvauksia ja mahdollistamalla investointituet myös pienemmille tiloille ja hankkeille.
- Panostetaan tilojen kannattavuuteen ja vähennetään tukiriippuvuutta. Vähennetään tukia asteittain riittävän pitkällä siirtymäajalla aloittaen turkistarhauksen tuista ja muista eläintuotannon kestävämmien tuotantotapojen tuista.
- Lisätään biokaasun tuotantoa esimerkiksi mahdollistamalla biokaasulla tuotetun energian myynti tilan ulkopuolelle sekä lisäämällä biokaasun tuotantoon liittyvää neuvontaa ja koulutusta.
- Huolehditaan maaseudun infrasta ja ylläpidetään maan kasvukuntoa.

⁴Vihreiden maatalouslinjoja on käsitelty laajemmin [Maatalouspoliittisessa ohjelmassa \(2018\)](#).

- Tuetaan maanviljelyn siirtymää kohti kasvispainotteisempaa tuotantoa esimerkiksi verottamalla eläintuotteiden päästöjä. Veron tulee kohdella neutraalisti kotimaisia ja ulkomaisia tuottajia ja huomioida eläinten hyvinvointi.
- Edistetään kansainvälisesti oikeudenmukaisempaa ja ympäristöystävällisempää ruoantuotantoa, jotta tuottajahinnat, työolosuhteet ja maatalouden ympäristökuorma saadaan kohtuulliselle tasolle kansainvälisesti.

4. Aktiivinen kansalaisuus reilussa ja ekologisessa yhteiskunnassa

Hyvinvointi rinnastetaan liian usein vain mahdollisuuteen kuluttaa. Hyvinvointiin tarvitaan kuitenkin kohtuullista elintasoja, merkityksellisiä ihmissuhteita, mielekästä toimintaa ja henkistä hyvinvointia. Oleellista on tukea kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Hyvinvointivaltiota edelleen kehittämällä huolehditaan siitä, etteivät muutokset muodostu pienituloisille kohtuuttomiksi. On Suomen etu, että kaikki pysyvät mukana muuttuvassa maailmassa. Reilu muutos on muutosta parempaan ja päivitettyyn hyvinvointivaltioon.

Yhteiskunnallinen muutos edellyttää sivistystä: avarakatseisuutta ja kauas katsomista. Sivistykseen kuuluu avoimuus uuden oppimiselle ja kriittisyys yhden totuuden maailmankuvaa kohtaan. Sivistyksen vaaliminen ja tieteellisesti perusteltuun tietoon nojaava päätöksenteko ovat keskeisiä demokraattisen muutoksen edellytyksiä.

Kohtuullinen elintaso etsii keskitietä: kenenkään ei tulisi kärsiä köyhyydestä eikä kuluttaa yli ekologisesti kestävien rajojen. Oikeudenmukaista hyvinvoinnin jakautumista tuetaan hyvinvointi-, terveys-, tulo- ja oppimiseroja kaventamalla.

Kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin panostaminen pitää ennen kaikkea nähdä kauaskantoisena sosiaalisena investointina. Siirtyminen ekologisesti kestävään yhteiskuntaan hyödyttää kaikkia, kun muutos toteutetaan reilusti. Ympäristökriisit osuvat toteutuessaan voimakkaimmin kaikista heikoimmassa asemassa oleviin.

Demokraattisesti ohjatun reilun muutoksen aikaansaaminen vaatii kaikkien panosta ja riittävää sitoutumista yhteiseen hankkeeseen. Elämme maailmassa, jossa luottamusta demokraattiaan, asiantuntijoihin ja rakentavaan keskusteluun pyritään aktiivisesti murentamaan. Vihreät haluavat pysäyttää tämän haitallisen kierteen.

Reilu muutos tehdään yhdessä ja se perustuu vahvaan demokratiaan

Haluamme, että kaikilla on luottamus siihen, että heistä ja heidän läheisistään pidetään huolta eikä ketään hylätä. Yhteisvastuuta ja kaikkien osallistumista paremman huomisen rakentamiseen tulee aktiivisesti ruokkia. Vain yhdessä tekemällä ihmiset kääntyvät kohtaamaan ja ratkaisemaan edessään olevat haasteet niiden välttelyn sijaan.

Vahva demokratia edellyttää vuoropuhelua, yhteistoimintaa ja toistemme ymmärtämistä. Se toteutuu politiikalla, joka tukee ihmisten merkityksellisyyden tunnetta yhteiskunnassa ja mukautuu ketterästi muuttuvaan maailmaan. Ihmisten osallisuutta on vahvistettava niin paikallistasolla kuin EU:n laajuisesti. Tämä vaatii avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisäämistä sekä osallistuvan budjetoinnin ja kansalaisaloitteen kaltaisten suoran osallistumisen mekanismien vahvistamista.

Toimenpiteet:

- Lisätään kansalaisten suoria vaikuttamismahdollisuuksia. Perustetaan neuvonantavia kansalaisraateja ilmastokriisiin vastaamiseksi ja käytetään osallistuvaa budjetointia ratkaisujen löytämiseksi. Edistetään neuvonantavia kansanäänestyksiä esimerkiksi kunnissa.
- Taataan kansalaisyhteiskunnan toimijoiden resurssit.
- Varmistetaan, että saamelaisilla alkuperäiskansana on päätäntävalta oman alueensa asioihin sekä oikeus maahan ja perinteisiin elinkeinoihin. Suomen on ratifioitava ILO 169 -sopimus saamelaisten oikeuksista.
- Kehitetään saamelaisten roolia maankäytön suunnittelussa saamelaisalueella saamelaiskulttuurin, perinteisten elinkeinojen ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.
- Lisätään koulujen demokratiakasvatusta ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen opetusta ja varmistetaan oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnan resurssit.
- Vahvistetaan nuorten kuulemisvelvoitetta päätöksenteossa. Lasketaan kansalaisaloitteen ikäraja sekä äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden ikäraja kaikissa vaaleissa 16 vuoteen.
- Vahvistetaan kansanedustajien ja ministerien dialogia oikeudenmukaisen ekologisen siirtymän tarpeesta ja toimista. Varmistetaan, että reilu muutos on ylivaalikautinen ja poikkihallinnollinen projekti, johon päättäjät yli puoluerajojen voivat sitoutua.
- Vahvistetaan demokraattisesti valitun europarlamentin valtaa EU-päätöksenteossa. Lisätään määränemistöpäätöksentekoa jäsenmaiden välisessä päätöksenteossa ja parannetaan EU-päätöksenteon läpinäkyvyyttä.

Tiede ja tutkimus reilun muutoksen tukena

Tieteellä on keskeinen rooli yhteiskuntaamme ja elinympäristöämme uhkaavien ja monitahoisten ilmiöiden ymmärtämisessä. Tieteen ja tutkimuksen tarjoamat uudet ratkaisut mahdollistavat ilmastokriisin, luonnonvarojen ylikulutuksen ja biodiversiteettikadon ratkaisemisen.

Tiede, koulutus ja tutkimus ovat välttämättömiä paitsi uuden teknologian myös sosiaalisten innovaatioiden, yhteiskuntajärjestelmämme ja itseymmärryksemme kehittämisessä.

Koulutus ja tutkimus ovat keskeisiä reilun muutoksen ajureita. On parannettava itseohjautuvan tieteen toimintaedellytyksiä, mutta myös rahoitettava eksistentiaalisia uhkia, reilua muutosta ja vihreitä teknologioita tutkivia hankkeita.

Toimenpiteet:

- Varmistetaan yliopistojen ja korkeakoulujen rahoitus ja mahdollisuus korkeatasoiseen tieteelliseen tutkimukseen ja siihen perustuvaan koulutukseen eri puolilla Suomea.
- Taataan tutkijoille riittävät resurssit pitkäjänteiseen perustutkimukseen.
- Panostetaan tutkimuksen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Tuodaan tutkimus lähemmäs päättäjiä ja kansalaisia panostamalla tiedeviestintään sekä muuhun tiedettä popularisoivaan toimintaan, kuten avoimiin tiedetapahtumiin ja jatkuvaan oppimiseen.
- Kasvatetaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoitusta kohti Tutkimus- ja innovaationeuvoston suosittamaa neljän prosentin BKT-osuutta vuoteen 2030 mennessä. Siirretään yritystukia ympäristölle haitallisista tuista tki-tukiin, ja panostetaan reilun muutoksen kannalta keskeisiin haasteisiin ja aloihin.
- Tuetaan kansainvälistä tutkimusyhteistyötä takaamalla yhteistyön resurssit.

Ajattelun, kulttuurin ja elämäntavan vapautuminen ylikulutuksen ja fossiilitalouden kahleista

Elämme yli planeettamme kantokyvyn rajojen, koska olemme tottuneet elämään niin. Tästä voidaan myös oppia pois. On siirryttävä kulttuuriin, jossa ympäristön ja muunlajisten eläinten hyvinvointi nähdään välttämättömänä ihmisen olemassaololle, ihminen nähdään osana luontoa ja luontoa kunnioitetaan itsessään arvokkaana asiana. Tämä vaatii kestävyyden ottamista entistä vahvemmin läpileikkaavaksi teemaksi kaikessa kasvatuksessa ja koulutuksessa.

Ylikulutuksen hillitseminen vaatii yhteiskunnan rakenteellisten muutosten lisäksi kulttuurin muutosta. Kulutus-kulttuurin jälkeisessä ajassa meidän on löydettävä elämäämme enemmän sisältöä ja merkitystä muista asioista. Toisista huolehtimisen, kulttuurin, taiteen, sivistyksen ja oppimisen merkitys kasvaa. Samalla meillä on mahdollisuus edistää hitaampaa elämää, mielenterveyttä ja jaksamista. Huomio on käännettävä materiaalisesta kasvusta yhteiskuntamme henkiseen kasvuun.

Toimenpiteet:

- Tuodaan kestävyys, ympäristötietoisuus ja ekososiaalinen sivistys läpileikkaavaksi teemaksi kaikkeen koulutukseen. Tuetaan esimerkiksi Liikkuva koulu- ja SYKLIn (Suomen ympäristöopiston) Ulkoluokka -oppimista kouluissa toiminnallisina terveyteen ja liikkumiseen ohjaavina opiskelumuotoina.
- Kehitetään yleissivistävien sisältöjen sekä taito- ja taideaineiden roolia koulutuksessa. Vahvistetaan esimerkiksi ammatillisen koulutuksen yhteisten tutkinnon osien asemaa ja varmistetaan ammatillisen tutkinnon suorittaneiden jatko-opintokelpoisuus.
- Varmistetaan taiteen, kulttuuripalvelujen ja vapaan sivistystyön riittävä tuki valtion ja kuntien budjeteista.
- Edistetään kulttuuripalvelujen alueellista saavutettavuutta ja laajennetaan maksuttomien kulttuuripalveluiden tarjontaa.
- Vahvistetaan asuinalueiden, kaupunginosien ja kylien yhteisöllisyyttä taiteen, liikunnan, harrastamisen ja kirjastotoiminnan avulla. Tuetaan kulttuuria edistäviä hankkeita niin Suomessa, Pohjoismaissa kuin myös Euroopan laajuisesti.
- Suojellaan arvokkaita kulttuuri- ja luonnonympäristöjä Suomessa ja ympäri maailman.